

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A)

رشته مطالعات منطقه ای

موضوع:

تقابل ایران و اتحادیه اروپا در فرآیند صلح خاورمیانه

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر عباس سلطانیلو

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر بیژن نیری

پژوهشگر :

شاهرخ ادريس آبادی

سال تحصیلی:

تابستان ۹۱

تقدیم:

به روح پدر و برادر بزرگوارم که به من راه و رسم درست زیستن را آموختند.
به مادرم که آداب دین و زندگی را آموخت.
به همسر عزیزم که در تمامی مراحل زندگی همواره یار و یاورم بوده است.

تشکر:

بر خود لازم می دانم از جناب آقای دکتر عباس سلطانی که با راهنمایی ها و
ارائه تجربیات خود، نقش موثری در انجام موفق این پژوهش داشتند، تشکر و
قدردانی نمایم. همچنین مشورتهای جناب آقای دکتر بیژن نیری نقش بسزائی
در تدوین تحقیق حاضر داشت که از ایشان نیز خالصانه قدردانی می نمایم.
سلامتی، عزت و توفیق را در تمامی مراحل زندگی برای این اساتید بزرگوار
از خداوند متعال خواهانم.

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب شاهرخ ادريس آبادی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد به شماره دانشجویی ۸۹۰۸۶۴۱۰۹۰۰ در رشته مطالعات منطقه ای در تاریخ ۹۱/۴/۷ از پایان نامه خود تحت عنوان تقابل ایران و اتحادیه اروپا در فرآیند صلح خاورمیانه با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق رو پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۱/۴/۷

شاهرخ ادريس آبادی دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات منطقه ای از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره به حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی دانشکده علوم سیاسی این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشکده تهیه شده است	
کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۸۱۲۹۰۲۰۰۷	نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی کد واحد: ۱۰۱
عنوان پایان نامه: تقابل ایران و اتحادیه اروپا در فرآیند صلح خاورمیانه	
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۰/۸/۱۵ تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۱/۴/۷	نام و نام خانوادگی دانشجو: شاهرخ ادريس آبادی شماره دانشجویی: ۸۹۰۸۶۴۱۰۹۰۰ رشته تحصیلی: مطالعات منطقه ای
استاد راهنما: جناب آقای دکتر عباس سلطانیلو استاد مشاور: جناب آقای دکتر بیژن نیری	
آدرس و شماره تلفن: تهران، حکیمیه، فاز دو کوی دانشگاه امام حسین، خیابان اندیشه، بلوک ۶۲، ط ۱، واحد ۳. تلفن: ۷۷۳۱۱۷۱۴	
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپایی از بازیگران تاثیر گذار در فرآیند صلح خاورمیانه میباشند که هر کدام بر اساس اهداف و منافع خود به آن می نگرند. موضوع صلح خاورمیانه در طی مدت زمان روابط میان طرفین از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا کنون، همواره یکی از مسائلی بوده است که جایگاه ویژه خود را داشته و این روابط را تحت تاثیر خود قرار داده است. اتحادیه اروپایی با انگیزه های مختلف نظیر توسعه نفوذ در خاورمیانه از طریق ایران، اثر گذاری بر روند صلح خاورمیانه با استفاده از نفوذ سیاسی و معنوی جمهوری اسلامی ایران بر گروه های فلسطینی، حزب الله لبنان و سوریه، توسعه روابط اقتصادی و انرژی و افزایش حجم سرمایه گذاری اقتصادی در ایران، مقابله و مبارزه با تروریسم و بنیاد گرائی و ایجاد نظام چند جانبه گرائی به جای یکجانبه گرائی آمریکا در منطقه خاورمیانه و نظام بین الملل و هم زمان با آن ایفای نقش یک قدرت بین المللی اثرگذار در کنار آمریکا، تلاش داشته است تا روابط سیاسی خود را با تهران گسترش دهد. از سوی دیگر ایران نیز در راستای بهره گیری از نفوذ اقتصادی اتحادیه اروپا در اقتصاد و تجارت بین الملل، استفاده از قدرت سیاسی و بین المللی اتحادیه اروپا در حل بحران های بین المللی، بهره گیری از قدرت سیاسی - اقتصادی اروپا در مقابل آمریکا و کم اثر نمودن فشارهای سیاسی و اقتصادی این کشور همواره سعی نموده است که روابط خویش با این اتحادیه را گسترش دهد. با این وجود علاوه بر موضوعاتی نظیر برنامه هسته ای ایران، حقوق بشر، تروریسم که همواره در گفتگوهای طرف اروپایی با ایران مطرح بوده، مسئله صلح خاورمیانه و چگونگی نگرش به آن نیز از مسائل مورد اختلاف طرفین بوده است که در طی سالیان گذشته از پیروزی انقلاب اسلامی، دو طرف هنوز نتوانسته اند در این زمینه به یک موضع واحد دست یابند.	
نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهشنامه دانشکده مناسب است _ مناسب نیست تاریخ و امضاء	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق.....
۲	۱-۱ بیان مسئله.....
۳	۲-۱ هدفهای تحقیق.....
۳	۳-۱ ادبیات پژوهش.....
۹	۴-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب.....
۱۱	۵-۱ سوالات و فرضیه تحقیق.....
۱۱	۱-۵-۱ سوال اصلی.....
۱۱	۲-۵-۱ سوالات فرعی.....
۱۲	۳-۵-۱ فرضیه.....
	۶-۱ متغیرهای
۱۲	پژوهش.....
۱۲	۷-۱ چارچوب نظری.....
۱۳	۸-۱ روش تحقیق.....
۱۳	۹-۱ روش گردآوری اطلاعات.....
۱۴	۱۰-۱ تعریف واژه های کلیدی.....
۱۴	۱۱-۱ سازماندهی پژوهش.....
۱۵	فصل دوم: مبانی پژوهش.....
۱۶	۱-۲ مقدمه.....
۱۷	۲-۲ نظریه رئالیسم در روابط بین الملل.....
۱۹	۳-۲ نحله های مختلف مکتب رئالیسم.....
۱۹	۲-۳-۱ رئالیسم کلاسیک.....
۲۱	۲-۳-۲ نئورئالیسم.....
۲۸	۲-۳-۳ رئالیسم نئوکلاسیک.....

- ۳۰-۳-۳-۱ واقع گرایان تهاجمی.....
- ۳۱-۳-۳-۲ واقع گرایی تدافعی.....
- ۳۲-۲-۴ نظریه واقع گرایی و سیاست خارجی ایران و اتحادیه اروپا.....
- فصل سوم: تاریخچه منازعات اعراب و اسرائیل و مذاکرات صلح خاورمیانه..... ۳۷
- ۳-۳-۱ مقدمه..... ۳۸
- ۳-۳-۲ گفتار اول پیدایش رژیم صهیونیستی..... ۳۸
- ۳-۳-۳ گفتار دوم جنگهای اعراب و اسرائیل..... ۴۳
- ۳-۳-۱ جنگ سال ۱۹۴۸..... ۴۴
- ۳-۳-۲ جنگ کانال سوئز (۱۹۵۶)..... ۴۵
- ۳-۳-۳ جنگ شش روزه (۱۹۶۷)..... ۴۷
- ۳-۳-۴ جنگ ۱۹۷۳..... ۴۹
- ۳-۳-۴ گفتار سوم روند مذاکرات صلح خاورمیانه..... ۵۲
- ۳-۴-۱ قرارداد صلح کمپ دیوید..... ۵۳
- ۳-۴-۲ طرح صلح فهد..... ۵۵
- ۳-۴-۳ طرح فاس ۱۹۸۲..... ۵۶
- ۳-۴-۴ کنفرانس بین المللی صلح..... ۵۷
- ۳-۴-۵ طرح ریگان..... ۵۷
- ۳-۴-۶ کنفرانس صلح مادرید..... ۵۹
- ۳-۴-۷ قراردادهای اسلوی او ۲..... ۶۰
- ۳-۴-۸ توافق نامه صلح مریلند (وای ریور ۱)..... ۶۲
- ۳-۴-۹ قرار داد وای ریور ۲ (شرم الشیخ)..... ۶۳
- ۳-۴-۱۰ مذاکرات کمپ دیوید ۲..... ۶۵
- ۳-۴-۱۱ کنفرانس بیروت ۲۰۰۲..... ۶۷
- ۳-۴-۱۲ نقشه راه ۲۰۰۳..... ۶۸
- ۳-۴-۱۳ توافق ژنو ۲۰۰۳..... ۶۹
- ۳-۴-۱۴ کنفرانس آنابولیس ۲۰۰۷..... ۶۹

۷۱	۳-۵ جمع بندی.....
۷۲	فصل چهارم: روابط سیاسی جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپائی.....
۷۳	۴-۱ مقدمه.....
۷۵	۴-۲ گفتار اول روابط ایران و اروپا از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان دوران سازندگی.....
۷۵	۴-۲-۱ قسمت اول: دوره تردید و روکود روابط: از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ.....
۷۷	۴-۲-۲ قسمت دوم: دوره تنش زدائی و اعتماد سازی، از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۳۷۶.....
۸۱	۴-۳ گفتار دوم: دوران اصلاحات.....
۸۱	۴-۳-۱ دوره گسترش روابط : از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۲.....
۸۸	۴-۴ گفتار سوم روابط ایران اروپا در دولتهای نهم و دهم.....
۸۸	۴-۴-۱ دوره بی اعتمادی و رویارویی: از سال ۱۳۸۲ تا کنون.....
۹۱	۴-۴-۲ چالشهای دیگر.....
۹۵	۴-۵ جمع بندی.....
۹۶	فصل پنجم: سیاستهای اتحادیه اروپا و ایران در قبال فرآیند صلح خاورمیانه.....
۹۷	۵-۱ مقدمه.....
۹۸	۵-۲ گفتار اول: رویکرد اتحادیه اروپا نسبت به فرآیند صلح خاورمیانه.....
۱۰۰	۵-۲-۱ پیشینه تاریخی تاثیر گذاری اروپا در روند صلح.....
۱۰۴	۵-۲-۲ سیاستهای اتحادیه اروپا در دهه ۹۰.....
۱۱۰	۵-۲-۳ سیاستهای اتحادیه اروپا در دهه اول قرن بیست و یک.....
۱۱۷	۵-۳ گفتار دوم رویکرد جمهوری اسلامی ایران نسبت به فرآیند صلح خاورمیانه.....
۱۱۸	۵-۳-۱ رویکرد ایران پیش از پیروزی انقلاب اسلامی.....
۱۲۲	۵-۳-۲ رویکرد ایران پس از پیروزی انقلاب.....
۱۳۵	۵-۴ جمع بندی.....
۱۳۶	نتیجه گیری و چشم انداز.....
۱۵۰	فهرست منابع و مآخذ.....

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱) بیان مساله:

منطقه خاورمیانه همواره آبستن بحران‌ها و موضوعات متعددی با بازتاب‌های وسیع بین‌المللی بوده و می‌باشد. مناقشه اعراب و اسرائیل و در پی آن فرآیند صلح خاورمیانه مهمترین پدیده در سیاست بین‌الملل و خاورمیانه در دهه‌های اخیر بوده است. در طی این مدت بازیگران بسیاری چه در سطح بین‌المللی و چه در بعد منطقه‌ای سعی در نقش‌آفرینی در این موضوع داشته‌اند.

در این بین اتحادیه اروپایی و ایران از بازیگران تاثیرگذار بر روند صلح خاورمیانه به شمار می‌روند. منطقه خاورمیانه از دیرباز مورد توجه دول اروپایی بوده و همواره شرایط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن بر بازیگران خاورمیانه‌ای اروپا تاثیرگذار بوده است. نگرانی کشورهای اروپایی در مورد تامین امنیت انرژی و (امروز) امنیت محیط پیرامونی از جمله دلایلی است که اتحادیه را وادار می‌نماید که روابط خود با کشورهای منطقه را در چارچوب‌های جدید تعریف و تنظیم نماید و ساز و کارهایی را برای همکاری با کشورهای منطقه طراحی و به اجرا درآورد. قرار گرفتن خاورمیانه در محیط امنیت پیرامونی اتحادیه در کنار عوامل مهم دیگری نظیر جمعیت کثیر مسلمانان ساکن در اروپا و نیز منافع اقتصادی سبب شده است که اساساً اتحادیه در قبال کانون‌های مختلف بحران در خاورمیانه، اجتناب از هرگونه روش‌های قهری با هدف استقرار ثبات و دموکراسی را در اولویت کاری سیاست خاورمیانه‌ای خود قرار دهد. از سوی دیگر پیشینه تاریخی و موقعیت ژئوپلیتیک و استراتژیک و همچنین ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌های مختلف باعث شده تا به یکی از عناصر مهم و تاثیرگذار بر روند حل این مناقشه بدل شود.

اتحادیه اروپایی با انگیزه‌های مختلف نظیر توسعه نفوذ در خاورمیانه از طریق ایران، اثرگذاری بر روند صلح خاورمیانه با استفاده از نفوذ سیاسی و معنوی جمهوری اسلامی ایران بر گروه‌های فلسطینی، حزب الله لبنان و سوریه، توسعه روابط اقتصادی و انرژی و افزایش حجم سرمایه‌گذاری اقتصادی در ایران، مقابله و مبارزه با تروریسم و بنیادگرایی و ایجاد نظام چندجانبه‌گرایی به جای یکجانبه‌گرایی آمریکا در منطقه خاورمیانه و نظام بین‌الملل و هم‌زمان با آن ایفای نقش یک قدرت بین‌المللی اثرگذار در کنار آمریکا، تلاش داشته است تا روابط سیاسی خود را با تهران گسترش دهد. از سوی دیگر ایران نیز در راستای بهره‌گیری از نفوذ اقتصادی اتحادیه اروپا در اقتصاد و تجارت بین‌الملل، استفاده از قدرت سیاسی و بین‌المللی اتحادیه اروپا در حل بحران‌های بین‌المللی، بهره‌گیری از قدرت سیاسی - اقتصادی اروپا در مقابل آمریکا و کم‌اثر نمودن فشارهای سیاسی و اقتصادی این کشور، همواره سعی نموده است که روابط خویش با این اتحادیه را گسترش دهد. با این وجود دو طرف در طی سالیان گذشته از پیروزی انقلاب اسلامی، هنوز نتوانسته‌اند در خصوص وجوه مورد اختلاف خود به توافق دست یابند و این موضوع روابط اقتصادی و سیاسی دو طرف را تحت الشعاع قرار داده است.

۲-۱) هدفهای تحقیق:

در این تحقیق بدنبال آن هستیم تا از یک طرف با نوع نگاه و استراتژی جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپایی به عنوان دو قدرت تاثیر گذار در سطح منطقه و بین الملل نسبت به موضوع صلح خاورمیانه آشنا و از طرف دیگر از سطح اهمیت و جایگاه این موضوع در روابط دو طرف و میزان تاثیر گذاری بر آن آگاهی یابیم.

۳-۱) ادبیات پژوهش:

تا کنون محققین و پژوهشگران بسیاری روابط ایران و اتحادیه اروپایی را از زوایای مختلفی مورد بررسی قرار داده اند. با این همه در اکثر این پژوهشها بیشتر در زمینه گفتگوهای طرفین در مورد مسائل، تجاری و اقتصادی، موضوع فعالیتهای هسته ای کشورمان، تروریزم و یا موارد مربوط به موضوعات حقوق بشری در ایران بوده است. از جمله می توان به آثار زیر در این خصوص اشاره نمود:

الف) کتاب روابط ایران و اتحادیه اروپا (قابلیتها و محدودیتها): این کتاب که زیر نظر شمس الدین خارقانی تهیه شده است به بررسی روابط اتحادیه اروپا با ایران، تاثیر گذاری دو سویه کشورهای اروپایی و ایران همراه با مشکلات این ارتباط می پردازد.

بر اساس مطالب مطروحه در این اثر، روابط ایران و اروپا در دو سطح دو جانبه با اعضا و در سطح کلان با مسولان اتحادیه برقرار و با توجه به وجود پیوندهای گذشته در روابط با کشورهای عضو اتحادیه، همواره در اولویت بوده است. با وجود این که همکاری های دو جانبه از سوی کشورهای اروپایی از یک سیاست یکنواخت و هماهنگ تبعیت نمی کند، در برخی از کشورها اختلاف نظرهای اقتصادی با نوسان مواجه اند اما با توجه به تمایل دو طرف، همواره استمرار دارند.

این اثر در سه بخش با عنوان های «کلیات»، «روابط ایران و کشورهای بزرگ عضو اتحادیه اروپایی» و «حاصل بحث و تمهیدات» تهیه شده و مجددا موضوعات حقوق بشر، فعالیتهای هسته ای و غیره مورد بررسی قرار گرفته است.

از دیگر مباحث این کتاب می توان به آسیب شناسی روابط ایران و اتحادیه اروپا، روابط ایران با اسپانیا، ایتالیا، انگلیس، فرانسه و آلمان و همچنین اتحادیه اروپایی و نظام بین الملل اشاره کرد.

ب) کتابهای اروپا: در کتابهای اروپا که تا کنون ده جلد از آن به چاپ رسیده است مشتمل بر مقالاتی از نویسندگان مختلف می باشد که اتحادیه اروپائی را از زوایای مختلف مورد تجزیه و تحلیل قرار داده اند. کتابهای شماره ۲، ۳ و ۱۰ از این مجموعه منحصر به روابط ایران و اتحادیه اروپا اختصاص یافته اند. در کتاب ۲ این مجموعه روابط ایران و اروپا در هشت مقاله بررسی شده است. در این مقالات موضوعاتی نظیر "اروپای غربی و انقلاب ایران با نگاهی به چالش و موانع موجود بر روابط و تعاملات میان ایران و جامعه/ اتحادیه اروپا"، «ارزیابی تحلیلی روابط جمهوری اسلامی ایران با اتحادیه اروپایی» که به دنبال شناخت چالش های پیش روی ارتباط با این نهاد فراملی، اهداف ایران از روابط با اتحادیه اروپا و نهایتاً تجزیه و تحلیل منافع دو بازیگر و بررسی ساز و کارهای مناسب برای پیشبرد تعاملات فی مابین است.

مقاله سوم تحت عنوان «ایران و اروپا: از گفت و گوی انتقادی تا گفت و گوی مشروط» به تحولات سیاسی پس از ۱۱ سپتامبر و اختلاف مواضع اروپا و آمریکا به ویژه در قبال گفت و گوهای سیاسی با ایران می پردازد.

مقاله چهارم تحت عنوان «توافقنامه تجارت و همکاری ایران - اتحادیه اروپا (TCA)» ، به دنبال بررسی عوامل مؤثر بر انعقاد توافقنامه مزبور و نیز پیامد و دستاوردهای آن برای طرفین قرارداد می باشد. مقاله پنجم تحت عنوان «اتحادیه اروپا و جمهوری اسلامی ایران: به چالش حقوق بشر از دیدگاه اروپائی می پردازد. مقاله ششم به «گسترش ناتو به شرق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» می پردازد. مقاله هفتم این مجموعه تحت عنوان «سیاست های آتی اروپا در خاورمیانه، پس از جنگ عراق»، به بررسی تحولات داخلی کشورهای تأثیرگذار بر نظام منطقه ای همچون (عراق، ایران، سوریه، ترکیه) پرداخته و در نهایت مقاله هشتم تحت عنوان «اتحادیه اروپا و کشورهای حوزه خلیج فارس: همکاری رو به گسترش» به بررسی روابط اقتصادی - سیاسی - تجاری میان این دو اتحادیه منطقه ای تحت توافقنامه همکاری می پردازد.

در جلد سوم کتاب اروپا، مقاله اول به «چشم انداز روابط ایران و اتحادیه اروپا در چارچوب تحولات جهانی» می پردازد. بحث گسترش ناتو به شرق، علل آن و همچنین بررسی تعاریف و سیاست های امنیتی جدید کشورهای عضو و تأثیر آنها بر فضای امنیتی - دفاعی ایران از جمله موارد مورد اشاره در مقاله دوم کتاب می باشد.

مقاله سوم تلاش نموده تا با بررسی ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود در جامعه ترکیه، عوامل مؤثر بر تحول روابط ترکیه و اتحادیه اروپا را برشمرد، موانع موجود در این خصوص را با توجه به ساختارهای فوق مورد شناسایی قرار دهد.

تعریف مجدد فضای امنیتی پیرامونی توسط کشورهای اروپایی که به واسطه پایان دوران جنگ سرد صورت گرفته، از جمله مباحث مقاله چهارم می‌باشد که تلاش نموده از منظر بررسی ابعاد تغییر و تحولات پدید آمده در نگرش و عملکرد این کشورها، به این مهم بپردازد.

پنجمین مقاله با اشاره به سیاست‌های اتحادیه اروپایی در قبال پدیده مهاجرت، تبعات فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی مهاجرت ایرانیان به قاره مذکور را مورد تحلیل و موشکافی قرار داده است .

بررسی مفهوم هویت در روابط میان ایران و اتحادیه اروپا با بهره‌گیری از مبانی تئوری ساختارگرایانه، محور اصلی مباحث مقاله ششم بوده و در مقاله بعدی نیز با پیش‌فرض وجود تغییر در روابط بین‌الملل از یک دهه قبل از حوادث ۱۱ سپتامبر، روابط فوق با رهیافتی واقع‌گرایانه مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. هشتمین مقاله، با توجه به مواضع و عملکرد اتحادیه اروپا در برابر برنامه‌های هسته‌ای ایران، تحولات رخ داده در این عرصه را مورد ارزیابی قرار داده است. مقاله بعدی با اتخاذ رهیافتی واقع‌گرا، تاریخچه روابط ایران و فرانسه را در دوران معاصر مد نظر قرار داده و تلاش نموده تا چشم‌انداز این ارتباط را با توجه به رفتارهای پیشین این دو بازیگر، مورد بررسی قرار دهد. آخرین مقاله کتاب اروپا نیز ضمن بررسی جایگاه اقتصادی اتحادیه اروپا، منافع حاصل از تداوم و گسترش همکاری‌های اقتصادی و تجاری میان ایران و اروپا را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده، موانع و مشکلات آن را نیز بازگو می‌کند.

در جلد دهم نیز مجدداً روابط ایران و اتحادیه اروپا طی مقالاتی مورد بررسی قرار گرفته است. مقاله نخست با نام «رویکردهای اتحادیه اروپا در قبال ایران» به بررسی رویکردهای مختلف اتحادیه اروپا در نوع برخورد با ایران در ده سال اخیر و به خصوص بعد از روی کار آمدن دولت نهم می‌پردازد. مقاله دوم با نام «حقوق بشر و جایگاه آن در سیاست اتحادیه اروپا در قبال ایران» به بحث حقوق بشر و تأثیر آن بر روابط ایران و اتحادیه اروپا می‌پردازد. مقاله سوم با نام «تأثیر تحریم‌های اقتصادی غرب بر روابط تجاری ایران - اتحادیه اروپا» ابعاد نظری تحریم، روابط تجاری ایران - اتحادیه اروپا را پیش و پس از تحریم‌های سازمان ملل از دریچه آمار و ارقام به تصویر کشیده و در پایان پیامدها و آثار تحریم‌ها را مشخص نموده است.

مقاله چهارم با نام «ایران و بازی چهار دوره‌ای امنیت انرژی اروپا در خزر» به تجزیه و تحلیل تعاملات مربوط به امنیت انرژی اروپا در دهه ۱۹۹۰ میلادی تا به امروز پرداخته و با وارد نمودن واکنش بازیگران مهم، دامنه تحلیل را به جمهوری اسلامی ایران کشانده و درباره موضع بهینه ایران در آینده این بازی اظهار نظر نموده است.

مقاله پنجم «نقش آفرینی اتحادیه اروپا در پرونده هسته‌ای ایران» را مورد بررسی قرار داده و به نقش اتحادیه اروپا و کشورهای کلیدی آن در موضوع هسته‌ای ایران پرداخته و علل به وجود آمدن فضای منفی کنونی روابط را شرح می‌

دهد. در این ارتباط به تأثیر اتحادیه اروپا در تصویب قطعنامه‌ها علیه ایران در شورای امنیت و نزدیک شدن مواضع اتحادیه به آمریکا و آژانس هسته‌ای پرداخته می‌شود. مقاله ششم با نام «آلمان: دوست نیمه‌راه - روابط ایران و آلمان و چشم‌انداز پیش رو» تلاش کرده به چرایی رکود و سردی در روابط دو طرف پاسخ دهد و مسائل روابط دوجانبه و منافع مشترک دو کشور را تبیین نماید. مقاله هفتم روابط ایران و انگلستان و تأثیر این روابط بر مناسبات ایران و اتحادیه اروپا را در دهه اخیر بحث و بررسی نموده است.

سر انجام مقاله هشتم با نام «تحلیلی بر مناسبات سیاسی ایران و فرانسه» در پی پاسخ به این پرسش برآمده که چه علل و عواملی سبب مواضع بسیار تند از سوی رهبران فرانسه در قبال جمهوری اسلامی ایران و برنامه هسته‌ای آن شده است و دامنه تضادها و اختلافات دو کشور چه حوزه‌هایی را در بر می‌گیرد.

ج) اتحادیه اروپایی: این کتاب که نوشته دکتر سعید خالوزاده می باشد، به تاریخچه شکل‌گیری اتحادیه اروپایی، روند همگرایی سیاسی، اقتصادی و پولی اروپا، ساختار نهادی و نوع کارکرد اتحادیه اروپایی و تشکیلات اصلی آن، فرایند تصمیم‌گیری در اتحادیه، اصلاحات ساختاری و نهادینه در اتحادیه اروپایی، سیاست خارجی و امنیتی مشترک اتحادیه اروپایی، جایگاه سیاسی، اقتصادی پولی اتحادیه در سطح بین‌الملل، ساختار دفاعی و امنیتی در اروپا پرداخته است.

بخش ششم این اثر کلاً به روابط جمهوری اسلامی ایران با اتحادیه اروپایی اختصاص دارد. این بخش مشتمل بر ۲ فصل است. در فصل اول، روابط سیاسی جمهوری اسلامی ایران با اتحادیه اروپایی و موانع و فرصت‌های همکاری‌های سیاسی ایران و اتحادیه اروپایی و در فصل دوم، روابط اقتصادی - تجاری جمهوری اسلامی ایران با اتحادیه اروپایی مطرح می‌شود. در بررسی روابط سیاسی فی مابین نیز به تاریخچه روابط، و موضوعاتی نظیر موضوع حقوق بشر، بحث هسته‌ای و غیره پرداخته می‌شود.

د) بازیگران روند صلح خاورمیانه: این کتاب نوشته محمد باقر سلیمانی می باشد. هدف اصلی در نگارش کتاب، بررسی منافع و نقش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در روند صلح خاورمیانه در فاصله زمانی ۳۰ اکتبر ۱۹۹۱ (کنفرانس صلح مادرید) تا ۳۰ نوامبر ۱۹۹۸ (مدتی پس از امضای قرارداد مرینند) است که با تأکید بر نقش بازدارنده ایران در روند صلح تدوین یافته است. به همین منظور، در کتاب موضوعاتی چون نقش بازیگران بین‌المللی در تشکیل دولت اسرائیل، جنگ‌های اعراب و اسرائیل، همچنین تاریخچه صلح اعراب و اسرائیل و نقش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در آن بررسی شده است. مباحث کتاب شامل سه بخش است. در بخش اول زمینه و تاریخچه موضوع مورد بحث طی چهار فصل طرح گردیده که عبارت‌اند از ۱ - تاریخچه تشکیل کشور اسرائیل با نگاهی به نقش بازیگران، ۲ - تاریخچه جنگ‌های اعراب و اسرائیل با نگاهی به نقش بازیگران، ۳ - تاریخچه ظهور سازمان‌های چریکی فلسطینی با نگاهی به

دلایل پیوستن آنها به روند صلح، ۴- تاریخچه صلح اعراب و اسرائیل با نگاهی به نقش بازیگران. در بخش دوم نقش بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی در روند صلح خاورمیانه بررسی شده است. این بخش شامل پنج فصل است

۱- نقش اسرائیل و فلسطین در روند صلح، ۲- نقش اسرائیل و کشورهای خط مقدم در روند صلح، ۳- مقایسه و تحلیل منافع اسرائیل و سایر بازیگران اصلی منطقه‌ای در روند صلح، ۴- منافع و نقش بازیگران مهم بین‌المللی در روند صلح (آمریکا، اروپا و روسیه)، ۵- نقش سایر بازیگران مهم منطقه‌ای در روند صلح. بخش سوم نیز به ارزیابی نقش جمهوری اسلامی ایران در روند صلح اختصاص یافته است.

ه) **کتاب اتحادیه اروپا از آغاز تا امروز:** در این کتاب که نوشته دکتر احمد نقیب زاده میباشد موانع همگرایی سیاسی اروپا و چالش‌های فراروی آن مورد بررسی قرار گرفته است. نویسنده پس از اشاره به نظریه‌هایی که راهنمای عمل اروپای متحد قرار گرفته اند، زمینه‌های مساعد و نامساعد همگرایی در اروپا و نیز اقدامات صورت گرفته در این زمینه را بررسی می‌کند. همچنین در خصوص معارضه‌های ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی که اروپا با آن روبرو بوده مورد بحث قرار داده و گسترش کمی و کیفی اتحادیه اروپا مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. در پایان چشم انداز آینده آن را در دهه اول قرن بیست و یکم از نظر می‌گذرانند. در بخش کوچکی از این کتاب نیز به روابط ایران و اتحادیه اروپا پرداخته شده است.

و) **کتاب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران:** کتاب مذکور به قلم دکتر سید جلال دهقانی فیروز آبادی می‌باشد. هدف این کتاب توصیف و تبیین علمی و روشمند سیاست خارجی جمهوری اسلامی به صورت یک متن آموزشی است. رویکردهای نظری به سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران؛ منابع سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران اصول، منافع، اهداف و راهبرد سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، گفتمانهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ساختار تصمیم‌گیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، از دولت موقت تا بیانیه الجزایر، دوران دفاع مقدس، دوران سازندگی و دوران اصلاحات برخی مباحث و موضوعات طرح شده در این کتاب هستند. روابط ایران و اتحادیه اروپا نیز در طی دروان سازندگی و اصلاحات و در خصوص گفتگوهای انتقادی و سازنده مطرح شده است.

ز) **مقاله ایران و اتحادیه اروپا:** در این مقاله که به قلم آقای والتر پوش می‌باشد جنبه‌های مختلف روابط ایران و اتحادیه اروپا را تا پایان دوران ریاست جمهوری آقای خاتمی و در دولت نهم مورد بررسی قرار داده است. مسائلی نظیر فعالیتهای هسته‌ای ایران، حقوق بشر، روابط اقتصادی و سیاسی و همچنین موضوع تحریمها و در پایان آینده روابط میان ایران و اتحادیه اروپا بررسی شده است.

۱-۴) اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن:

انقلاب اسلامی ایران در یکی از مناطق استراتژیک جهان و در زمانی اتفاق افتاد که سیستم دو قطبی به رهبری ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی بر آن سایه افکنده بود. از سوی دیگر، این حرکت انقلابی در ایران با توجه به شاخصه های شالوده شکن آن، تأثیرات و بازتاب هایی را نیز بر دیگر موضوعات روابط بین الملل برجا گذاشت. تغییر کلان در رفتار ایران با اکثر کشورها، سازمان های بین المللی، شرکت های خارجی و فراملیتی و بیش از همه، با ملت های مسلمان و جنبش های آزادی بخش، نمودی از این تأثیرات فراگیر است. اصل ۱۵۲ قانون اساسی، « سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را بر اساس نفی هر گونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار دانسته» و از سوی دیگر اصل ۱۵۴ می گوید «جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می شناسد. بنا بر این در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملتهای دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می کند» (سایت اینترنتی قوه قضائیه، متن قانون اساسی). این دیدگاه ناشی از بینش ایدئولوژی جمهوری اسلامی باعث شده که تا کنون با هر گونه روش یا راه حلی که موجودیت اسرائیل را به رسمیت بشناسد و یا حقوق ملت فلسطین را در نظر نگیرد به مخالفت پردازد.

از طرف دیگر یکی از تحولات مهم به ویژه از دهه ۹۰ به بعد، افزایش نقش آفرینی و اتخاذ سیاست مشترک از جانب اتحادیه اروپائی در صحنه بین المللی از جمله در روند صلح خاورمیانه بوده است. این اتحادیه حل و فصل مناقشه اعراب - اسرائیل را در راهبرد امنیتی اروپا یک «اولویت راهبردی» توصیف کرده است. سند تصویب شده راهبرد امنیتی اتحادیه اروپائی تصریح می کند بدون پایان این مناقشه امکان چندانی برای پرداختن به سایر مشکلات در خاورمیانه وجود ندارد. یعنی اهداف اتحادیه اروپا از قبیل دموکراتیزه کردن و آزاد سازی، همکاری اقتصادی منطقه ای، ایجاد منطقه آزاد تجاری و همکاری امنیتی منطقه ای تحقق نخواهد یافت. اتحادیه اروپائی در حال حاضر به عنوان یکی از طرفین فعال در روند صلح خاورمیانه شناخته می شود. از طرفی بسیاری از کشورهای دنیا به خصوص کشورهای عربی از اتحادیه می خواهند که در این روند فعالتر شده و سعی کند نقش بیشتری ایفا نماید، امری که با خواست اتحادیه و اعضای آن سازگار است. در مقابل، آمریکا و اسرائیل هیچ گاه با نقش مستقل و فعال اتحادیه در روند صلح موافق نبوده و بیشتر مایلند اتحادیه نقش مکمل ایالات متحده و در چارچوب سیاستهای آمریکا و اسرائیل را ایفا نماید. اسرائیل معتقد است که اروپائی ها از فلسطینی ها و بطور کلی کشورهای عربی حمایت می کنند. این در حالی است که در مواضع اروپائی ها حق برگشت ناپذیر اسرائیل برای زندگی در صلح و امنیت در داخل مرزهای شناخته شده بین المللی و همچنین ضرورت ایجاد یک کشور فلسطینی دارای حاکمیت دموکراتیک و صلح آمیز بر

اساس مرزهای تعیین شده سال ۱۹۶۷ و تبادل بخشهای کوچکی از سرزمین، تقسیم بیت المقدس به عنوان پایتخت و همچنین یک راه حل عادلانه و قابل قبول در مورد مسئله آوارگان به رسمیت شناخته شده است. بنابر این نقطه نظرات اتحادیه اروپائی حداقل از آنجا که پاره ای از حقوق فلسطینیان را به رسمیت می شناسد با دیدگاههای جمهوری اسلامی ایران نزدیک تر است. از طرف دیگر نوع نگرش ایران به موجودیت اسرائیل کاملاً در مقابل نقطه نظر طرف اروپائی قرار دارد. اما دو طرف علی رغم آگاهی از نقش موثر یکدیگر در روند صلح خاورمیانه، چگونه می توانند در مذاکرات خود بر این مساله فائق شوند.

۱-۵) سوالات یا فرضیه های تحقیق (بیان روابط بین متغیرهای مورد مطالعه)

۱-۵-۱) سوال اصلی:

● جایگاه موضوع صلح خاورمیانه در روابط میان اتحادیه اروپائی و جمهوری اسلامی ایران چیست؟

۱-۵-۲) سوالات فرعی:

● آیا علی رغم تفاوت‌های ایدئولوژیک و دیدگاهی در خصوص چگونگی نگرش به روند صلح خاورمیانه دو طرف می توانند به یک چارچوب همکاری در جهت توسعه روابط همه جانبه گام بردارند؟

● آیا اتحادیه اروپائی می تواند بدون اثر پذیری از آمریکا و بصورت مستقل در این خصوص تصمیمی اتخاذ کند؟

● آیا دو طرف میتوانند در طی گفتگوهای خود از مسئله روند صلح خاورمیانه چشم پوشی کنند؟

۱-۵-۳) فرضیه:

● اتحادیه اروپایی و جمهوری اسلامی ایران می توانند علی رغم اختلاف نظر در خصوص روند صلح خاورمیانه روی موارد مشترک و کمتر اختلاف برانگیز تکیه نموده و روابط خود را گسترش دهند.

۱-۶) متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل: روابط اتحادیه اروپا و ایران

متغیر وابسته: صلح خاورمیانه

۷-۱) چارچوب نظری تحقیق:

تلاش‌های نظری بسیاری برای توضیح منظم و قانون مند همکاری در روابط بین‌الملل صورت گرفته است اما هیچ نظریه عمومی واحدی در زمینه همکاری بین‌المللی وجود ندارد که مورد پذیرش همه اندیشمندان و سیاست‌گذاران باشد. هر کسی به فراخور چارچوب نظری، جهان‌بینی، ارزش‌ها، گفتمان و تلقی و تصور متفاوتی که از واقعیت جامعه و روابط بین‌الملل دارد، به این موضوع می‌نگرد. هر یک از این نظریه‌ها بر اساس اصول و مفروضه‌های خاص خود، که نشأت گرفته از هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و روش‌شناسی متفاوتی است، تصویر متمایزی از همکاری ترسیم می‌کند. چارچوب و الگوی نظری این تحقیق، می‌تواند «نظریه واقع‌گرایی» باشد که در چارچوب آن قدرت و تلاش برای به حداکثر رساندن آن، عامل و شاخص اصلی حرکت، موضع‌گیری و تصمیم‌سازی واحدهای سیاسی می‌باشد. لذا در این رویکرد مولفه‌های موثر در تولید و تکثیر قدرت دارای اهمیت بسزایی نزد واحدهای سیاسی به معنای عام (کشورها) و واحدهای سیاسی به معنای خاص (اتحادیه‌ها) می‌باشد.

در همین راستا اتحادیه اروپایی بر اساس دیدگاه‌های واقع‌گرایانه خود بدنبال حفظ و تداوم امنیت، حضور و تأمین انرژی مورد نیاز خود در منطقه خاورمیانه می‌باشد. لذا اتحادیه اروپایی می‌کوشد از تمام ظرفیتهای خود استفاده نموده تا ضمن اشاعه ارزش‌ها و نرم‌های مورد نظر، فضای بازی خود را بعنوان یک بازیگر فرامنطقه‌ای و بین‌المللی توسعه بخشیده و نقش اساسی در روند صلح خاورمیانه داشته باشد. همچنین جمهوری اسلامی ایران تلاش می‌نماید تا به عنوان یک قدرت منطقه‌ای معرفی شده و نقش موثر خود را بصورت یکی از ارکان اصلی در حل و فصل مناقشه اعراب و اسرائیل مورد شناسائی دیگران قرار دهد.

۸-۱) روش تحقیق:

روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و تاریخی است که سعی شده با استفاده از داده‌های موجود و منابع نظری جامع پیرامون موضوع مورد بحث ارائه گردد.

۹-۱) روش گردآوری اطلاعات:

در این تحقیق از روش اسنادی و کتابخانه ای بهره گیری خواهد شد. از آنجا که اسناد و نظرات و تقریرات کارشناسان، صاحب نظران و اندیشمندان در هر دو حوزه خاورمیانه و اتحادیه اروپایی یک اولویت مهم می باشد در همین راستا تلاش می گردد از نظرات و اندیشه های محققین داخلی و خارجی به تناسب بهره گیری گردد که این مهم از طریق مراجعه به اسناد و مدارک کتابخانه ای و اینترنتی و بخصوص جستجو در تقریرات مراکز و اتاق های فکر داخلی و خارجی امکان پذیر خواهد بود.

۱۰-۱) متغیر ها و واژه های کلیدی:

● **واقع گرایی:** یکی از مهمترین مکاتب روابط بین الملل محسوب می شود. در این اندیشه، انسان بعنوان موجودی توصیف می شود که در طلب منافع شخصی بوده و همواره درگیر روابط قدرت رقابت آمیز با دیگران است. کسب، حفظ و استفاده از قدرت در تمامی اشکال آن، هسته اصلی فعالیت های سیاسی است. سیاست بین الملل نیز همانند هر نوع روابط با دیگران، سیاست قدرت است.

۱۱-۱) سازماندهی پژوهش

این تحقیق مشتمل بر ۵ فصل خواهد بود. در فصل نخست اصول کلی پژوهش جمع بندی و ارائه گردیده است. در فصل دوم با ارائه مبانی نظری، موضوع تحقیق مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

در فصل سوم تاریخچه منازعات اعراب و اسرائیل و فرآیند مذاکرات صلح خاورمیانه مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت. فصل چهارم به روابط سیاسی جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپا خواهد پرداخت. در فصل پنجم سیاستهای اتحادیه اروپا و ایران در قبال فرآیند صلح خاورمیانه بررسی می شود و در نهایت در قسمت نتیجه گیری با توجه به داده های ارائه شده در فصول قبلی، تاثیر فرآیند صلح خاورمیانه بر روابط ایران و اتحادیه اروپایی مورد بررسی و جمع بندی پایان نامه صورت خواهد گرفت.